

Når tværsektorielt samarbejde giver stabil skolegang for børn og unge med autisme

Projekt 'Tilbage Til Skole'

Tværfaglig bistand til børn og unge, der efter behandling skal vende tilbage til skolegang

Et 4-årigt satspuljeprojekt finansieret af Sundhedsstyrelsen
Børne- og Ungdomspsykiatrien i Region Syddanmark

Projektleder: Oversygeplejerske Lene Granhøj

*

Sygeplejerske, psykoterapeut og funktionsleder Rikke Rævsgård Hansen

Socialrådgiver og koordinator Hanne Holm

Psykolog Dr. Christiane Kramer

Projektets tilbud og målgrupper

**Familier med børn og unge (6-19 år)
der har massive problemer med stabil skolegang**

**Individuelle forløb med 6
måneders intensiv indsats**

For børn og unge med bopæl i
Odense kommune og med
forløb i BUP-O.

**Konsultativ bistand og
undervisning til fagfolk**

For alle børn og unge med bopæl
på Fyn.

Generelle resultater

Vi har løbende stor søgning til projektet, såvel i forhold til de individuelle forløb som den konsultative bistand.

- 44 intensive forløb er afsluttet og ud af dem er 40 i stabil skolegang.
- 6 måneders follow-up ($n = 30$ interviews): 23 i stabil skolegang
- 156 har modtaget konsultativ bistand (1-5 kontakter)

- Aldersspredning: 7-18 år (flest: 10-17 år)
- Bredt diagnosespektrum: oftest angst eller OCD, gennemgribende udviklingsforstyrrelser, emotionel og adfærdsmæssig forstyrrelse.
- Socialt: Ofte belastninger i form af sygdom hos forældre, forældres indbyrdes forhold/skilsmiss. Ofte har barnet/den unge taget/fået styringen i en grad der medfører at forældrene står magtesløse, usikre og bange.
- De fleste familier har fået meget rådgivning, men kan ikke at føre det ud i livet. Behov for tæt opfølgning.

Generelle resultater ift. børn og unge med autisme spektrum forstyrrelser

- 10 intensive forløb er afsluttet og ud af dem er 8 i stabil skolegang.
- 6 måneders follow-up ($n = 6$ interviews): 4 i stabil skolegang
- Ca. 20 har modtaget konsultativ bistand (1-5 kontakter)
- Ved flere konsultative kontakter har vi anbefalet yderligere udredning.

- Blandt børn og unge med autisme er massivt skolefravær ofte startet ved overgange, fra mellemtrin til overbygning, v skoleskift el v. 9 klassesetrin (eksamen, mv.)
- Familierne har ofte en problemfyldt forhistorie, med svær skolegang, mobning, svære afleveringssituationer, store udfordringer ved ændring i skema, lærerskift, ferier, familiefester, mv.
- Forældre har fået sporadisk rådgivning men er usikre og ofte også uenige om hvordan de skal føre det ud i livet.

Byggestenen i projekt "Tilbage Til Skole"

Metoden "When Children Refuse School"

Tværfagligt og tværsektorielt samarbejde

Tværasektorielt samarbejde omkring børn og unge med autisme

- Etablering af "teamet" omkring barnet/ den unge: Forældrene og evt. barnet/ den unge, repræsentanter fra skolen (lærere og skoleledelse + evt. inklusionsvejleder, AKT el lign.), kommunal socialrådgiver, PPR/ UU-vejleder, evt. iværksatte støtteforanstaltninger, TTS.
- Netværksmøder + løbende kontakt (udveksling af kontaktoplysninger)
- Tydelighed på fælles mål og aftaler om hvem der gør hvad hvornår samt hvornår der følges op og evalueres.
- Det ligeværdige tværprofessionelle samarbejde (Højholdt, 2016)

Teoretisk baggrund

Primært kognitiv adfærdsterapeutisk tilgang

Udgangspunkt i Christopher A. Kearney og Anne Marie Albano's manual:
When Children Refuse School (2007).

4 kategorier af skolefravær:

1. Specifik angst
2. Social angst
3. Separationsangst
4. Utilstrækkelig voksenstøtte/styring.

Vores erfaring fra SRAS-R: Børn/unge med autisme scorer oftest højest i kategori 1 og 3.
Gennemgående for forældrene ses at kategori 2 fylder meget.

4 forskellige behandlingspakker som skræddersyes individuelt.

Triaden af autistiske adfærdssymptomer

Gensidigt socialt samspil

Afvigende:
Blikkontakt, mimik, kropssprog.
Udvikling af fælles interesser.
Situationsfornemmelse og emotionel respons.
Spontan delagtiggørelse af andre.

Verbal og non-verbal kommunikation

Mangelfuldt eller tilbagestående talesprog.
Nedsat evne til spontan samtale.
Stereotyp, repetitivt eller idiosynkratisk sprogbrug.
Nedsat spontan evne til "søm" leg.

Stereotyp/begrænset Adfærd/interesser

Udtalt optagethed af interesser der afviger enten i indhold eller intensitet.
Rigiditet.
Detaljefokus.
Mannerismer.

Kilde: Jensen, H. & Vestergaard, A. (n.d.) *Grundlæggende autisme – hvad, hvorfor og hvordan* [PowerPoint slides]. Retrieved from <https://slideplayer.dk/slide/11123516/>

Hvad siger forskning om skolefravær og autisme

- Autisme og skolefravær er dårligt undersøgt (Adams et al., 2018; Kiruta, 1991; Munkhaugen et al., 2017)
- Forskning gennemført vha. spørgeskemaundersøgelser af lærere og forældre til børn og unge med autisme
- Der ses en stigning i skolefravær hos børn/unge med autisme fx i Danmark og i Sverige (33% i 2013 til 52% i 2018) (Autism- och Aspergerförbundet, 2018; Socialstyrelsen, 2016)

Hvad siger forskning om skolefravær og autisme

- **Risikofaktorer:**

- Børn med autisme og alm. IQ (40 - 43%) har øget risiko for skolefravær sammenlignet med børn uden autisme (7%), evt. fordi de er mere modtagelige for stressende emotionelle hændelser (Adams et al., 2018; Kurita, 1991; Munkhaugen et al., 2017)
- Jo højere IQ jo større risiko for skolefravær (Kiruta, 1991)
- Mobning og faglige udfordringer ofte grund til skolefravær hos børn med autisme og alm. IQ (Kiruta, 1991, Socialstyrelsen, 2016)
- Overgang fra mellemtrin til overbygning udfordrer massivt (Munkhaugen et al., 2017; Socialstyrelsen, 2016)
- Rigiditet øger risiko for at fastholde skolefravær (Kurita, 1991; Munkhaugen et al., 2017)
- Alder: skolefravær højere i udskoling (65%) end i indskoling/mellemtrin (15%) (Autism- og Aspergerförbundet, 2018; Kurita, 1991; Munkhaugen et al., 2017)
- Forældre med sygdom (især angst, depression), men virkningssammenhængen er uklart
- Almindelig skoletilbud (Adams et al., 2018; Autism- og Aspergerförbundet, 2018)
- Mismatch mellem barnets formåen og omgivelsernes forventninger og krav, manglende udredning (Socialstyrelsen, 2016)

Hvad siger forskning om skolefravær og autisme

- **Hvad udfordrer?:**

- Børn med autisme har øget risiko for komorbid angstforstyrrelse (meta-analyse: 40% vs. 13,4% hos børn uden autisme) (Adams et al., 2018; van Steensel et al., 2011)
- Børn med autisme scorer højere ift. generaliseret angst (15 - 27%) end socialangst (14 - 17%) (Adams et al., 2018; van Steensel et al., 2011): bekymre sig om forståelsen af en opgave (33%) og bange for at lave fejl (27%) vs. tale i gruppe (9%) eller i klassen (8%)
- Børn med autisme udviser højere angstscores når de går i alm. skole (Adams et al., 2018; Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018)
- Ustrukturerede lektioner, uforudsigelighed i skoledagen (Adams et al., 2018; Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018)
- Følelsesregulering særligt når stresset (Skriver, 2014; Socialstyrelsen, 2016)

11

Hvad siger forskning om skolefravær og autisme

- **Hvad hjælper mod skolefravær?:**
- Der findes ikke én metode eller enkle redskaber der kan løse skolefraværspørelmatikken (Socialstyrelsen, 2016)
 - Forældres vedholdenhed ift. at komme i skole (Kiruta, 1991)
 - Rammerne (Kiruta, 1991; Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018; Socialstyrelsen, 2016)
 - Man kan kun arbejde med skolefravær ved at gå i skole (Kiruta, 1991)
 - Antipsykotisk medicin kan hjælpe ved massiv angst (Kiruta, 1991)
 - Støttetiltag (Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018; Socialstyrelsen, 2016)
 - Forudsigelighed/handlingsplaner for at modgå afmagt hos forældre og skole (Socialstyrelsen, 2016)
 - Tæt skole-hjem samarbejde og koordineret, tværfagligt/tværasektorielt samarbejde (Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018; Socialstyrelsen, 2016)
 - Specialskole/-klassetilbud (Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018)
 - Autisme kompetencer hos skolepersonalet (Autism- och Aspergerförbundet, 2016, 2018; Socialstyrelsen, 2016)
 - Forældrenes mestringsstrategier (Socialstyrelsen, 2016)
 - Øget opmærksomhed og samarbejde ved overgange, ferie, sygefravær (Socialstyrelsen, 2016)
 - Ofte mange parter involveret → nødvendighed af koordineret indsats (Socialstyrelsen, 2016)
 - Inddragelse af forældre og barnet/den unge (Socialstyrelsen, 2016)
 - Kognitiv Affektiv Træning (KAT-kasse) i tilpasset form hjælper mod angst (Socialstyrelsen, 2016)
 - (Social) kompetence udvikling (Socialstyrelsen, 2016)
 - Eksponering ((Socialstyrelsen, 2016) → <https://www.youtube.com/watch?v=50Y7R5zP0wc>

12

Typiske vanskeligheder og indsatser hos børn og unge med autisme

- Vanskeligheder:
 - Sensoriske
 - Eksekutive (initialisering, planlægning, organisering, prioritering)
 - Verbale (impressive og ekspressive færdigheder)
 - Kognitive (fx indlæring)
 - Sociale (fx mobning)
 - Rigiditet og perfektionisme
 - Psykiske (fx følelsesregulering)
- anbefalede indsatser, bl.a.:
 - Fys/ergo, rammer (skærmning)
 - Kendt pædagogik ved autisme (struktur, forudsigelighed, gentagelser, enkle anvisninger, visuel støtte, social stories, voksenstøtte, m.v.)
 - Kognitiv testning
 - Fordele/ulempeskema
 - Følelsesbarometer og eksponering

13

Projekt Tilbage Til Skole

Eksempler på metoder i
arbejdet med børn og unge med
autisme og skolefravær

Generelt for arbejdet med børn og unge med autisme og skolefravær.

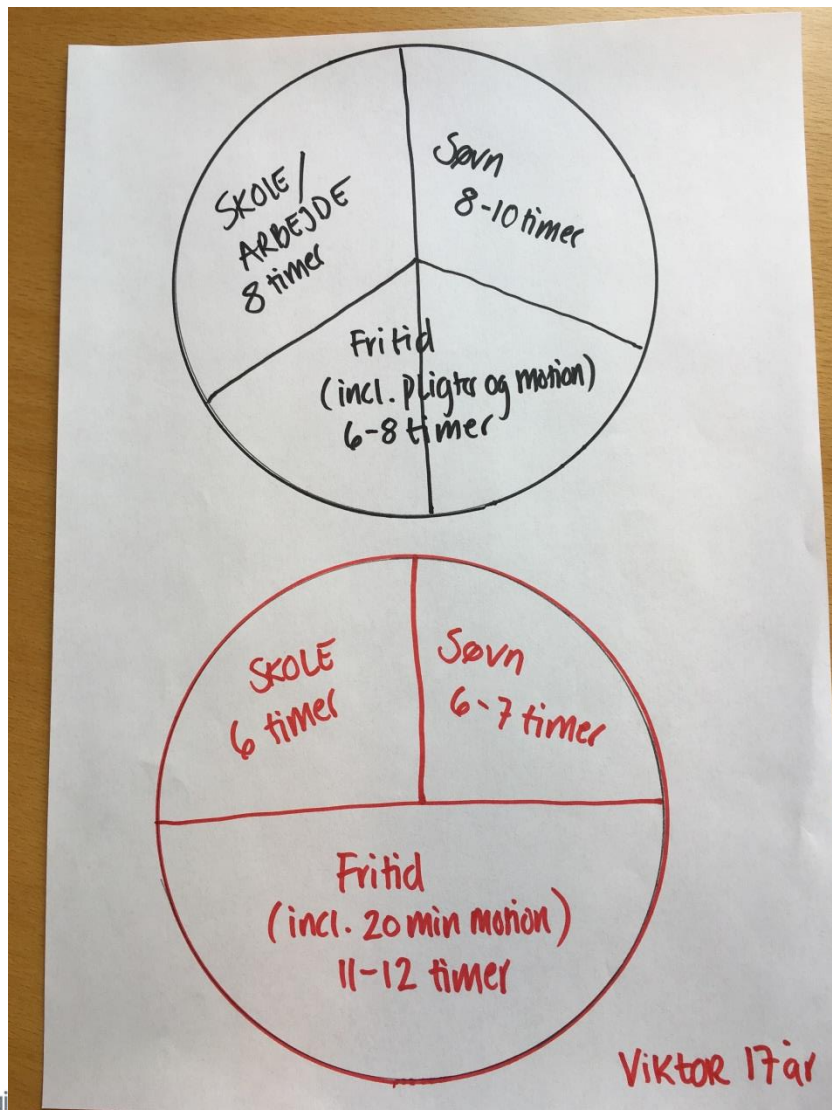
- Vi arbejder primært med den unge og forældrene
- Tæt kontakt: familien ses 1 gang om ugen
- Afklaring af passende skoletilbud
- Fokus på hele systemet: flere netværksmøder

- Forventningsafstemning og forpligtelse oftest primært med forældrene
- Psykoedukation om angst og ubehag
- Minutiøs, forudsigelig og helst visuel (evt. ved brug af social stories) tilrettelæggelse af en gradvis optrappet skolegang, typisk med øgning af skema alle ugens 5 hverdage.
- Eksponering
- Fokus på at undgå tilbagegang når den unge har vist at den kan → løbende men langsom progression.

Dagsrutine

Anbefalinger:

- Søvn
- Skolebørn 6-13 årige: 9-11 timer
- Teenagere 14-17 årige: 8-10 timer
- Sengen er kun til hvile og søvn
- Adækvat kost og væske, frisk luft og lys.
- 30 - 60 min. dagl. motion
- Rammer for skærmtid
- Pligter og friheder afstemt efter alder
- Evt. aftalt belønning

Plan A

Opbygning af en skoledag

- Grundig forberedelse, f.eks. ved brug af social stories, visuelt oplæg, mm.
- Starte med ½ - 3 daglige lærer/ voksenstøttede lektioner, evt. i hjemmet eller i eget lokale på skolen. Gerne samme skema alle dage.
- Klar aftale om øgning ca. hver 2.- 4. uge (aftal ugedag) på et af 4 parametre:
 - Lokation (flytte fra hjem til skole)
 - Kvantitet (øge undervisningstid)
 - Kvalitet (øge med flere fag/højere fagl. niveau)
 - Det sociale (undervisning sammen med andre/frikvarter)
- Det muliges kunst
- Tæt samarbejde mellem familie, skole og evt. andre samarbejdspartnere
- OBS ved ferier : Start der hvor du slap og forbered eventuelle forandringer.

Plan S

Skolefravær grundet sygdom kan kun finde sted når:

- Der er feber $>38^{\circ}\text{C}$, opkast eller diarre.
- Når lægen vurderer sygemelding

UDFYLD SELV

20

Kilde: Jørgensen, L. & Schlander, C. (Eds.). (2018). *Kognitiv adfærdsterapi med børn, unge og familier*. Retrieved from <https://www.kognitiv.dk/arbejdsark-bogen-kat-med-boern-unge-og-familier.php>

Adapted from Jørgensen, B.H. & Uhrskov, T. (2007, February). *An adaption of the stress-vulnerability model in autism* [PowerPoint slides]. Paper presented at Meeting of Minds2, Herning, Denmark.

Grundlæggende stressorer

- Søvnproblemer
- Økonomi
- Seksuelle frustrationer
- Skole/uddannelse/job
- Har ikke styr på min dag
- Problemer med kommunen
- Kæreste/partner
- Familie/forældre/aflastning
- Søskende
- Sygdomme
- Udseende
- Rod/snavs
- Folk forstår mig ikke
- Ensomhed
- Uoverskuelige arbejdsopgaver
- Lektier/eksamen
- Spisning
- Eksistentielle overvejelser
- ...

Situationsbestemte stressorer

- Folk siger noget, som jeg ikke forstår
- Hovedpine, tandpine
- Larm, smaskelyde, lys, berøring, lugte
- Akutte problemer
- Afvisninger af klassekammerater
- Pludselige forandringer
- Skænderier med partner eller forældre
- Problemer med venner
- Arbejdsopgaver
- Vejret
- Manglende kontrol
- Mad
- Uretfærdighed og skuffelser
- Højtider, ferier og fester
- Transportproblemer
- ...

Advarselstegn

• Trækker sig	Tab af færdigheder
• Aggressiv	• Hygiejne
• Bekymning	• Sprog
• Utryghed	• Nærvær
• Træthed	• Koncentration
• Støjfølsomhed	• Hukommelse
• Lysfølsomhed	• Social omgang
• Forstyrret søvn	• Skolefærdigheder
• Hurtigere irritabel	• Lyst til at spise
• Pessimistisk	• Miste appetit
• Ugidelig/doven	• ...
• Forværrede tics	
• Rastløshed	
• Ked af det	
• Modløshed	
• Manglende overskud til:	
• Skole/job	
• Venner	
• Familie	
• ...	

Kaostegn

- Depression/lavt selvværd
- Apati – handlingslammelse
- Angst
- Fobier
- Psykoser
- Selvmordstanker/-forsøg
- Selvskadende adfærd
- Tvangstanker/-handlinger
- Ritualer
- Mannerismer
- Spiseforstyrrelse
- Søvnproblemer (for meget)
- Søvnproblemer (for lidt)
- ...

Kilde: Jørgensen, L. & Schlander, C. (Eds.). (2018). *Kognitiv adfærdsterapi med børn, unge og familier*. Retrieved from <https://www.kognitiv.dk/arbejdsark-bogen-kat-med-boern-unge-og-familier.php>

Adapted from Jørgensen, B.H. & Uhrskov, T. (2007, February). *An adaption of the stress-vulnerability model in autism* [PowerPoint slides]. Paper presented at Meeting of Minds2, Herning, Denmark.

Litteratur

- Adams, D., Simpson, K. & Keen, D. (2018). School-related anxiety symptomatology in a community sample of primary-school-aged children on the autism spectrum. *Journal of School Psychology, 70*, 64-73.
- Autism- och Aspergerförbundet (2016). *Medlemsundersökning om skolgången*. Retrieved from http://www.autism.se/skolenkat_2016
- Autism- och Aspergerförbundet (2018). *Medlemsundersökning om skolgången*. Retrieved from http://www.autism.se/skolenkat_2018
- Højholdt, A. [Hans Reitzels Forlag] (2016, february 24). *Andy Højholdt præsenterer anden del i bogen Tværprofessionelt samarbejde* [Video File]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Rs9EA-mjLrE>
- Kearney, C.A. & Albano, A.M. (2007). *When children refuse school*. New York: Oxford University Press.
- Kiruta, H. (1991). School refusal in pervasive developmental disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 21*(1), 1-15.
- Munkhaugen, E.K., Gjevik, E., Pripp, A.H., Sponheim, E. & Diseth, T.H. (2017). School refusal behaviour: Are children and adolescents with autism spectrum disorder at a higher risk? *Research in Autism Spectrum Disorders, 41-42*, 31-38.
- Skriver, K. (2014). Terapi ved Asperger syndrom. *Psykolog Nyt, 13*, 16-18.
- Socialstyrelsen (2016). *Børn med autisme og skolevægring*. Retrieved from <https://socialstyrelsen.dk/udgivelseser/born-med-autisme-og-skolevægring>
- van Steensel F.J.A., Bögels, S.M. & Perrin, S. (2011). Anxiety disorders in children and adolescents with autistic spectrum disorders: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review, 14*, 302-317.

